

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

טלטול ביצה שנולדה ודינה בתערובת

ג' ב' מיתבי: אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי (פי צלוחית), ולא לסמוך בה כרעי המיטה. אבל כופה עליה את הכלי, בשביל שלא תשבר (שכלי ניטל לצורך דבר שאינו ניטל). וספיקא (ספק נולדה ביום טוב ספק בחול), אסורה. ואם נתערבה באלף, כולן אסורות.

בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא, וכל ספיקא דאורייתא לחומרא. אלא לרב יוסף ולרבי יצחק, דאמרי (ביצה שנולדה ביו"ט אסורה) משום גזרה, ספיקא דרבנן היא, וכל ספיקא דרבנן לקולא! סיפא אתאן לספק טרפה.

אי הכי, אימא סיפא: נתערבה באלף כולן אסורות. אי אמרת בשלמא ספק יום טוב ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. אלא אי אמרת ספק טרפה, דבר שאין לו מתירין היא, ותבטל ברובא!

וכי תימא ביצה חשובה ולא בטלה, הניחא למאן דאמר כל שדרכו לימנות שנינו; אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר?

ד' א' (ומסיק) רב אשי אמר: לעולם ספק יום טוב ספק חול, הוי דבר שיש לו מתירין (שמותר לאחר יום טוב), וכל דבר שיש לו מתירין, אפילו בדרבנן, לא בטיל (בתערובת).¹

שיטות הראשונים

נגיעה בביצה שנולדה בשבת או ביום טוב: כתב המרדכי "כי דבר המוקצה אינו אסור, רק לטלטלו ממקום למקום. אבל ליגע בו מותר." והראב"ד והרא"ש הביאו ירושלמי (פ"ה הל' א) בו כתוב (ביחס לכפיית כלי על ביצה שלא תישבר) "ובלבד שלא יהא כלי נוגע בביצה".² והשו"ע³ פסק שאסור ליגע בה. והרמ"א כתב: דהיינו לטלטלה.

דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף לא בטיל: רש"י ביאר, דאע"ג דמדאורייתא חד בתרי בטיל, אחמור רבנן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן, לא יאכלנו באיסור על ידי ביטול. והר"ן ביאר, שסיבת ביטול איסור בהיתר, הוא משום השוני המהותי ביניהם. אבל כשיש לו מתירין, אינו חלוק מן ההיתר לגמרי, שהרי סופו להיות ניתר כמוהו, ואינו בטל.⁴

¹ וכי היכי דבבטולה מחמרין מהאי טעמא, בספקה נמי מחמרין מהאי טעמא. רש"י.

² וכתב המגיד משנה על דברי הראב"ד: ולא ידעתי טעם, וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענען! הא ודאי לא. ואפשר שמא ינענע הביצה על ידי הכלי. עכ"ל. וראה תרומת הדשן שכתב לחלק, שאם ההנחה והתשמיש הם לצורך דבר האסור, אסור (אפילו ליגע בו). הו"ד בבי" (או"ח ש"ג; תקיג, א-ב). ובביאור הגר"א (או"ח ש"ג, ס"ק יח) כתב שהעיקר כתירוץ המגיד משנה, שהוא דין מיוחד בביצה שהנגיעה בה מנענעתה, ולכן אסורה הנגיעה. וכמו שפסק הרמ"א (סי' רסה, ג) שאסור ליגע בנר הדולק כשהוא תלוי, אע"פ שאינו מטלטלו, פן יתנדנד קצת בנגיעתו ויטה.

³ או"ח תקיג, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) על דברי הרמ"א: אבל מכמה אחרונים (המג"א וט"ז וכן משמע מהגר"א, שדעתו להחמיר) משמע דסבירא להו דאפילו בנגיעה אסור, דמפני שהיא מתגלגלת מצוי להתנענע על ידי הנגיעה. מקורות: מרדכי (ביצה סי' תרמה). ראב"ד (הל' שבת כה, כג). רא"ש (סי' א). תרומת הדשן (סי' סז).

⁴ דבפולגת רבי יהודה ורבנן (דרבי יהודה סבר מין במינו לא בטיל), רבנן סבירא להו דמין במינו דאיסור והיתר, אין דומין זה לזה.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ביטול דבר שיש לו מתירין, מין בשאינו מינו: כתב הרמב"ם: "יראה לי שאפלו דבר שיש לו מתירין - אם נתערב בשאינו מינו ולא נתן טעם, מתר; לא יהיה זה שיש לו מתירין חמור מטבול, שהרי אפשר לתקנו ואף על פי כן שלא במינו בנותן טעם".⁵ וכן הסכימו הראשונים, שאף דבר שיש לו מתירין, אם הוא מין בשאינו מינו, בטל בשישים. וכן פסק השו"ע.⁶

ספק ביצה שנולדה, שהתערבה באלף: דעת רבינו תם, ד'נתערבה באלף', על ודאי נולדה ביום טוב קאי, ולא על ספיקא; דאי אספיקא, הוה ליה ספק ספיקא, ושרי אפילו בדאורייתא (ואף שהוא דבר שיש לו מתירין). וכן דעת רשב"א. ובשם ר"י הזקן, כתבו הראשונים לאסור,⁷ אלא שנחלקו בדעתו: רשב"א כתב שאוסר אף באיסור דרבנן (כגון ביצה שנולדה ביום טוב שאינו אחר שבת). שאין הולכין בספק ספיקא להקל, אלא בספקי התערובות בלבד.⁸ והרא"ה כתב שאוסר רק בספק איסור תורה שהתערב ברוב.⁹ וכן כתבו ספר התרומה וסמ"ג בדעתו. והשו"ע במקום אחד פסק להחמיר, כר"י. ובמקום אחר סתם, שספק נולדה ביו"ט או בחול אסורה, ולא התייחס לדינה כשהתערבה.¹⁰

(ונחשבים כמין בשאינו מינו). דאמרינן במנחות (הקומץ רבה, כ"ב א') דשניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב (ויקרא, אחרי מות, טז, יח) "ולקח מידם הפך ומידם השעיר", שאע"פ שדמו של פר מרובה, קרי ליה דם השעיר, אלמא לא בטיל, וקסבר רבי יהודה דהיינו טעמא משום דמין במינו לא בטיל, לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו אלא מעמידו ומחזקו. ורבנן לא משמע להו הכי, דמכל מקום מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זה לזה, כיון דחד אסור וחד שרי (ומבחינה זו נחשבים כמין בשאינו מינו). אלא היינו טעמא דדם הפר אינו מבטל דם השעיר, משום דכיון דשניהן עולין, כלומר שכשרים לזריקה, אין מבטלין זה את זה. אבל כשיש לו מתירין, גם רבנן מודו דלא בטיל, כיון שאין האיסור חלוק מן ההיתר לגמרי, שהרי אף הוא סופו להיות נותר כמוהו (ונחשבים גם לרבנן מין במינו). מקורות: ר"ן (הנודר מן המבושל, נ"ב א').

⁵ כמבואר במשנה חלה (ג,י) הטבל אוסר כל שהוא מין במינו, ושלא במינו, בנותן טעם. ובנדרים נ"ח א', איתא דטבל הוי דבר שיש לו מתירין. ביאור הגר"א (או"ח תקיג, ס"ק ד).

⁶ יו"ד קבא. מקורות: רבינו תם (הו"ד בטור). ר"ן (ביצה ב ב ברי"ף, ד"ה כל; ע"ז פרק בתרא, לו ב ברי"ף, ד"ה חוץ). תוספות (פרק משילין, ביצה ל"ח א', ד"ה ולבטיל). וכתבו דהכי איתא בהדיא בירושלמי (נדרים פ"ה ה"ד). רמב"ם (הל' מאכלות אסורות טו,יב). איסור והיתר (כלל כה, דין יז).

⁷ ד'נתערבה באלף', אספיקא קאי. ולאו ספקא דספקא הוא, ראה להלן.

⁸ כגון טבעת של עבודה זרה שנפלה לרובא, ומרובא לרובא, דכל חדא וחדא דאיכא ברובא שני, יש בה ספק ספקא. דבכל חד מנייהו אמרינן לא זו היא שנפלה כאן עכשיו, ואם תמצוי לומר זו היא שנפלה כאן עכשיו, שמא לא זו היא שנפלה לרובא ראשון, כי היא נשארה ברובא הראשון שנפלה בו. אבל כאן מה תאמר? שמא לא זו היא הביצה שנפלה כאן, ואם תמצוי לומר זו, היא גופא שריא? והלא מתחלתה אסרתה והיאך תחזור ותתירנה אחרי שהספק בגופה ממש! רשב"א (חי').

⁹ וטעמו, דלא אמרינן ספק ספיקא שרי בדאורייתא, אלא היכא דבספק ראשון שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן אסור, כגון הא דתערובת, הילכך הוה ליה ספק שני ספק דרבנן. אבל כל היכא דבספק ראשון מיתסר מדאורייתא, ספק שני אסור מדרבנן, דלא חשוב אלא חד ספיקא. רא"ה (בדק הבית).

¹⁰ ביו"ד (קבא, קיט) פסק השו"ע להחמיר. והש"ך (יו"ד קי, ס"ק סב) הסתפק בדעת השו"ע אם מחמיר גם בדרבנן. ובדברי הרמ"א (יו"ד קיט) מבואר שאם הספק הראשון הוא ספק דרבנן, יש להתיר אם התערב, אף לפי ר"י. ובאו"ח (תקיג,ב) סתם השו"ע דבריו, ומשמע שכשהתערבה, מיקל. האחרונים דנו אם מיקל רק באיסור דרבנן. וראה מג"א (תקיג,ב, ס"ק ד) שמסיק שרק כשיום טוב חל בחד בשבת דהוי (איסור נולד) דאורייתא, ודבר שיש לו מתירין, אסור. אבל באיסור דרבנן, מותר. ועיי"ש שמסיים דנראה לו להחמיר (דלא כהשו"ע). והמשנ"ב (ס"ק ה) הביא דבריו וכתב שיש מהאחרונים שחולקים עליו, וסוברים, דכיון דהוא מלתא דרבנן כדאיים המקילין לסמוך עלייהו להקל, ואפילו נתערב זה הספק חד בתרי בטל. ושם במקום הפסד יש לסמוך עלייהו. עוד בנושא 'דבר שיש לו מתירין', ו'ספק אחד בגוף וספק אחד בתערובת', יתבאר בהרחבה, אם ירצה ה', ב'נתיבי הלכה' על מסכת חולין, פרק גיד הנשה, ק' א', בסוגית בריה וחתוכה הראויה להתכבד.

מקורות: רבינו תם (ספר הישר, חלק התשובות ס' עד; הו"ד בתוספות ג' ב', ד"ה ואחרות). רשב"א (עבוה"ק, בית מועד ה,ד, עמ' רי; חידושו, ג' ב', ד"ה נתערבה, ועיי"ש שכותב שהעיקר כדעת ר"י, וצ"ב; וראה תורת הבית, ד,ב עמ' רלד). רא"ה (בדק הבית, ד,ב, עמ' רלד). ספר התרומה (ס' עו). וסמ"ג (לאוין קמ-קמא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

ספק טריפה: כתב הרשב"א, כל דבר שאין המתיר בא בודאי, וגם אינו בידו, כגון ביצה וגבינה של ספק טריפה, שאין ודאי שתלד התרנגולת והבהמה, ולא שתשהינה שנים עשר חודש, וכן אין בידו להתיר, אין זה קרוי בשום מקום דבר שיש לו מתירין.⁴¹ והביאו השו"ע בשם יש מי שאומר.⁴²

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקיג)

- א. ביצה שנולדה ביום טוב אסור לגע בה, הגה: דהינו לטלטלה, (מרדכי ריש ביצה ופ' כל הפלים). וכל שכן שלא לאכלה; ואם נתערבה, אפלו באף, כלן אסורות.
- ב. ספק אם נולדה ביום טוב או בחל, אסורה.

(יו"ד, הלכות תערובות, סימן קב)

- א. כל דבר שיש לו מתירין, כגון ביצה שנולדה ביום טוב, שראויה למחר, אם נתערבה באחרות, בין שלמה בין טרופה, אינה בטלה אפלו באף. ואפלו ספק אם נולדה ביום טוב, ונתערבה באחרות, אסורות. ואם נתערבה בשאינה מינה, בטלה בס'...
- ב. יש מי שאומר שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא כשהמתיר עתיד לבוא על כל פנים, או אם המתיר בידו לעשותו בלא הפסד, אבל דבר שאינו בידו, ואינו ודאי שבא המתיר, אינו בדין דבר שיש לו מתירין. לפיכך, ביצה של ספק טרפה שנתערבה באחרות, אינו בדין דבר שיש לו מתירין, לפי שאין המתיר בודאי ואינו בידו.

(יו"ד, הלכות תערובות, סימן קי)

- ט. ספק טרפה שנתערב באחרות, כלן אסורות, עד שיהא בהתר כדי לבטל האסור אם הוא מדברים המתבטלים. שפיון שספק הראשון היה בגופו, אין להתירו מספק ספיקא. הגה: ויש אומרים הטעם דאסור הואיל והספק הוא אסור דאורייתא ולא נוכל לומר עוד ספק, שאין כאן אסור רק שנתערב באחרים, לא מקרי ספק ספיקא ואסור (א"ר כלל כ"ה)...

⁴¹ ולפיכך נראה לי שהן כשאר האיסורין שאין להן מתירין, ובטלין, כדרך שבטלה ביצה של ודאי טריפה וגבינה של ודאי טריפה. רשב"א.

⁴² יו"ד קבב, וראה כסף משנה (הל' עבודה זרה ז',) שכתב שהרמב"ם חולק בזה על הרשב"א. והש"ך (ס"ק ז) התקשה למה כתב המחבר דין זה בשם יש מי שאומר, ואין חולק עליהם! וכתב להוכיח דין זה מסוגיין. עיי"ש. מקורות: רשב"א (תורת הבית דא, סוד"ה וכן כל דבר).